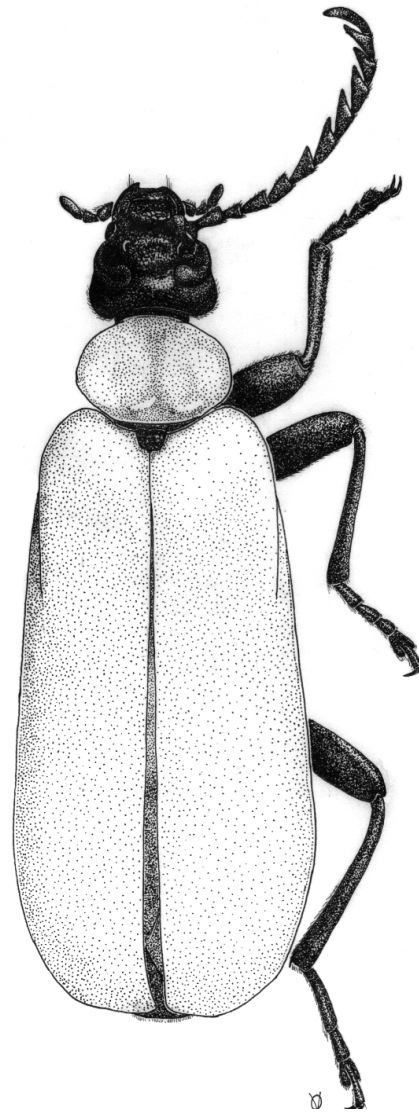

Sektie
Everts
Info 124

Mededelingenblad van de
Sektie *Everts*
Nederlandse Entomologische Vereniging

augustus 2019

Bestuur van de sectie

Bas Drost (voorzitter)

Tim Faasen (secretaris) – *everts@nev.nl*

Anton Threels (penningmeester)

Barend van Maanen (nieuwsbrief)

Albert Dees (lid)

Overige Info

Lidmaatschap € 7,50 per jaar, NL95INGB0004058536, Sektie Everts.

Sektie Everts Info Verschijnt 4 keer per jaar in een digitale en gedrukte ledenversie én een webversie. De ledenversies zijn alléén voor leden en mogen niet verder worden verspreid.

Website www.nev.nl/everts (beheerder: **Ed Colijn**)

Nieuwe leden

Adreswijzigingen

De Sektie *Everts* van de Nederlandse Entomologische Vereniging werd opgericht in 1988 en richt zich op de studie van de (Nederlandse) kevers. Zij is vernoemd naar de grondlegger van de vaderlandse coleopterologie jonkheer Edouard Everts (1849-1932).

Agenda

6-8 sept 2019 Weekendexcursie Aalten, Achterhoek (Ge)
16 nov 2019 Najaarsbijeenkomst Tilburg

Convocatie 28e weekendexcursie in de Achterhoek vrijdag 6 t/m zondag 8 september 2019

Dit jaar houden we het Everts weekend van vrijdag 6 tot zondag 8 september. We gaan naar verschillende gebieden in de Achterhoek.

Accommodatie: We zijn te gast in het gebouw van de scouting Aalten. Het adres is: Bokkelderweg 3, 7121 MJ Aalten.

Het onderkomen is voor wat betreft slaapvoorziening eenvoudig, je dient zelf te zorgen voor een luchtbed o.i.d. Ook meenemen: kussen, slaapzak en theedoek. Verder zijn alle benodigdheden aanwezig.

Programma: Vrijdagavond om 19.00 uur zullen we zoals gebruikelijk een eenvoudige groepsmaaltijd nuttigen. **Willen degenen die mee willen eten dat tijdig doorgeven**, zodat er wel voor iedereen voldoende is, maar er niet te veel gekookt wordt. Als je vegetariër bent graag even doorgeven. Zaterdagavond gaan we op eigen kosten uit eten. Er zijn voor diverse gebieden vergunningen aangevraagd.

Vervoer: Het is het handigste om met de auto te gaan en eventueel met elkaar iets af te spreken over het vervoer, dit ook omdat de terreinen verspreid liggen

Er is nog plek!! Meld je snel aan bij Anton Threels via e-mail én door overmaking van € 45,- naar NL95 INGB 004 0585 36, t.n.v. Sektie Everts, onder vermelding Weekendexcursie 2019

Degenen die zich hebben opgegeven, krijgen nog nader bericht over de zaken die zelf meegenomen moeten worden. Daarbij worden ook de vergunningen meegestuurd.

Anton Threels

Weetjes

Cor Vendrig

Langs de Maas onder de gemeente Thorn trof ik twee soorten oliekevers aan. Te weten *Meloe proscarabaeus* en *Meloe violaceus*. Welke soort kever het is, is moeilijk vast stellen. Deze soorten leven naast elkaar in hetzelfde gebied. Ik was daar eind april, juist op het moment dat de larfjes al op de bloemen zaten van de beide soorten. De eerste soort is ongeveer 14 dagen later dan de tweede soort. Het vaststellen van de soort aan de hand van de larven werd mij toen duidelijk en bleek veel eenvoudiger. Bij *M. violaceus* zijn de larfjes zwart van kleur en zitten voornamelijk op het bloeiende speenkruid. Bij *M. proscarabaeus* zijn de larfjes geel van kleur en zijn ook te vinden op andere gele bloemen. Onderstaande foto's geven het verschil tussen de larven van de twee soorten weer.

Larven van Meloe violaceus

Larven van Meloe violaceus

Larven van Meloe proscarabaeus

De vindplaats

Dubbelgangers

De meikevers *Melolontha melolontha* en *M. hippocastani* (Scarabaeidae)

Hans Huijbregts

De meikever is zo'n beetje de meest bekende kever van ons land. Het wekt dan misschien ook verbazing dat dit soortenpaar (ja, het zijn er twee ...) in deze rubriek wordt behandeld. Als ik de exemplaren uit mijn collectie door elkaar zet, kan ik de soorten feilloos op basis van de kleur van het halsschild bij elkaar zetten. Oppervlakkig gezien is het dus niet moeilijk om ze uit elkaar te houden. Bij het voorwerk voor de nieuwe catalogus werden ook de *Melolontha*'s uit de museumcollectie gecontroleerd. Hiervan bleken toch wel vrij veel exemplaren verkeerd op naam te zijn gebracht. Ook bij waarneming.nl worden regelmatig fouten geconstateerd.

Wat is hier aan de hand?

Ik kan een aantal redenen bedenken:

1. In de veronderstelling "dat weten we wel" wordt eigenlijk geen serieuze determinatiepoging gedaan
2. Bij afwijkende exemplaren zijn de gebruikelijke kenmerken niet betrouwbaar
3. de recente tabellen zijn vooral gebaseerd op de vorm van het pygidium terwijl daarin juist behoorlijk wat variatie voorkomt

Helaas heb ik bij de bewerking van het museummateriaal niet genoteerd of de foutieve determinaties normale of juist afwijkende exemplaren waren, maar ik heb de indruk dat de meeste fouten ontstaan omdat geen serieuze determinatiepoging wordt ondernomen. Zelf heb ik ook sterk de neiging om te denken dat alle exemplaren van de kust *M. hippocastani* en alle exemplaren uit het binnenland *M. melolontha* zijn en dat terwijl ik heel goed weet dat dat niet helemaal klopt. Foutieve determinaties omdat het afwijkende exemplaren betreft zijn vermoedelijk uitzonderingen omdat deze afwijkingen toch vrij zeldzaam zijn. EVERTS (1922) vermeldt daarover bij *M. hippocastani*: "De verschillende afwijkingen zijn (in Duitschland) niet algemeen, enkelen treft men wellicht in één enkel exemplaar op de 100 individuen aan".

Variatie

Dat zowel *M. melolontha* als *M. hippocastani* behoorlijk variëren in kleur van halsschild, dekschilden en poten is reeds lang bekend. EVERTS (1903) somt voor beide soorten negen aberraties voor de verschillende kleurcombinaties op. NIKLAS (1970) geeft een overzichtelijke tabel met alle kleuraberraties. Interessant is dat de kleurafwijkingen van de ene soort op de andere lijken en andersom. Bij de normale *M. melolontha* is het halsschild zwart, maar er is een kleurafwijking met een kastanjebruin halsschild die erg op *M. hippocastani* lijkt. En omgekeerd zijn er ook afwijkende *M. hippocastani* waarvan

het halsschild op *M. melolontha* lijkt. Volgens ESCHERICH (1923) is er ongetwijfeld sprake van hybriden. Door NIKLAS (1970) is serieus kwantitatief onderzoek gedaan gebaseerd op 2551 exemplaren uit Zuidwest-Duitsland. Hij heeft alle exemplaren zo goed mogelijk op naam gebracht en houdt hierbij 13,4% tussenvormen over maar hij betwijfelt of dit wel hybriden zijn. Op basis van materiaal afkomstig van het bos van Fontainebleau, waar beide soorten naast elkaar voorkomen, is recent genetisch onderzoek gedaan (GIANNOULIS *et al.*, 2011). De conclusie van dit beperkte onderzoek is dat juist geen sprake zou zijn van hybridisatie.

De kenmerken

Vorm van het pygidium

In de meeste determinatietabellen wordt als eerste kenmerk de vorm van het pygidium gebruikt. Hier speelt behalve seksuele dimorfie ook nog een behoorlijke variatie een rol. Volgens NIKLAS (1970) komen er overgangsvormen voor. Hij onderscheidt 12 verschillende vormen van het pygidium. Uit de collectie Everts heb ik exemplaren gezien die ik op basis van het pygidium niet op naam kon brengen. Duidelijke afbeeldingen van de normale vorm zijn te vinden in KRELL (2004). In GIANNOULIS *et al.* (2011) worden vier verschillende vormen van het pygidium van *M. hippocastani* vergeleken (figuur 6).

Het mannelijk genitaal

In de literatuur is het mannelijk genitaal het enige kenmerk waarover overeenstemming bestaat. Duidelijke afbeeldingen zijn te vinden in KRELL (2004) en JANSSENS (1960).

Kleur van het halsschild

Bij de meeste exemplaren van *M. hippocastani* is het halsschild kastanjebruin, terwijl bij de meeste *M. melolontha* de kleur bijna zwart is. Zoals bij de meeste kleurkenmerken bij *Melolontha* bestaan hierop echter uitzonderingen.

Kleur en vorm van de antennen

NIKLAS (1970) geeft een overzicht van de kenmerken van de antennen die door verschillende auteurs in de loop der jaren zijn gebruikt. Geen daarvan lijkt veel ondersteuning te vinden.

Kleur van de epipleuren

Toen ik aan het worstelen was met afwijkende exemplaren uit de collectie Everts zag ik ineens dat bij *M. hippocastani* de epipleuren donker en bij *M. melolontha* licht waren. Ik was dan ook zeer tevreden toen ik in de kleur van de epipleuren een “nieuw” sekse-neutraal kenmerk dacht te ontdekken. Pas jaren later kwam ik er achter dat Snellen van Vollenhoven al in 1850 opmerkte “dat hij als kenmerk beschouwt het buitenste zwart gekleurde randje der dekschilden aan den schouder, in plaats van bruin als bij de *vulgaris* [=*M. melolontha*]”. In de Coleoptera Neerlandica (EVERTS, 1903) worden de zwart-achtige epipleuren wel genoemd, maar vreemd genoeg niet in de vorm van een couplet, zodat je er gemakkelijk overheen leest. VAN DER WIEL (1954) heeft het over de

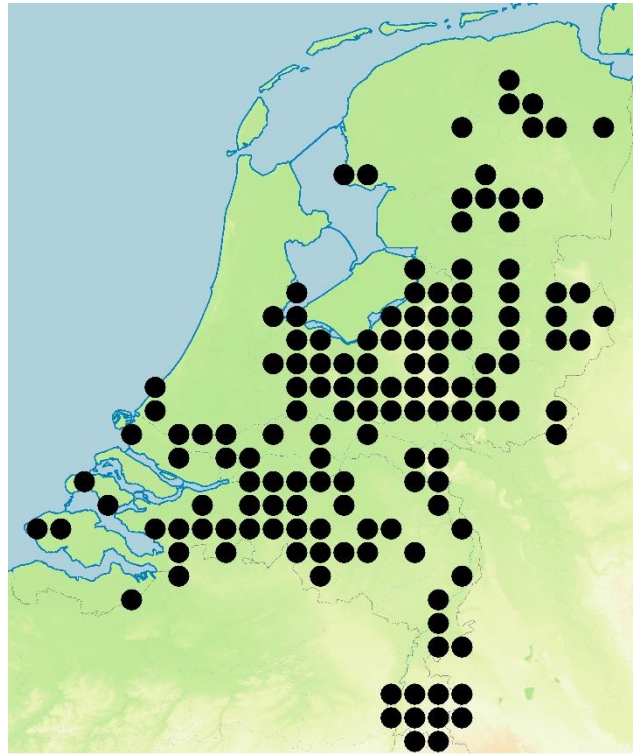
zwartachtige, omgeslagen zijrand der dekschilden. Volgens de Deense (HANSEN, 1925) en Zweedse tabellen (LANDIN, 1957) is de uiterste buitenrand van de elytra vooraan donker.

Strikt genomen gaat het niet om één kenmerk maar om twee: zwarte epipleuren (alleen van onderen te zien) en de zwarte uiterste buitenrand van de elytra (alleen van boven te zien). Ik vermoed dat deze aan elkaar grenzende zwarte onderdelen alleen samen voorkomen. Omdat bij sommige *M. melolontha* onder het binoculair van boven toch een uiterst fijn zwart randje te zien is lijkt me de kleur van de epipleuren het betere kenmerk.

In de Engelse handboeken (FOWLER, 1890; JOY, 1932; JESSOP, 1986) ontbreken de zwarte epipleuren/dekschildranden in sleutels en beschrijvingen, maar in veel van de oudere Europese literatuur wordt het kenmerk wel genoemd (RATZEBURG, 1837; KRAATZ, 1864; MULSANT & REY, 1872; REITTER, 1909; SCHAUFUSS, 1916; ESCHERICH, 1923; HANSEN, 1925; MEDVEDEV, 1951; LANDIN, 1957). Plotseling verdwijnt het kenmerk dan (PAULIAN, 1959; MACHATSCHKE, 1969; BARAUD, 1977; PAULIAN & BARAUD, 1982; BARAUD, 1992). RÖSSNER (2012) noemt het dan weer wel. Het is wel heel merkwaardig dat ongeveer in dezelfde tijd zowel in de Franstalige als de Duitstalige literatuur het beste kenmerk zomaar verdwijnt. Ik heb daar geen verklaring voor.

Verspreiding

De verspreidingskaarten (figuur 1 en 2) zijn gebaseerd op materiaal dat gedetermineerd is op basis van de kleur van de epipleuren. Steekproefsgewijs zijn de determinaties van de mannetjes nog gecontroleerd met genitaalonderzoek. Ik heb daarbij geen twijfelgevallen gevonden. Dit lijkt bovendien ondersteund te worden door consistente verspreidings-

Figuur 1. Verspreidingskaart *M. melolontha*, 142 hokken

Figuur 2. Verspreidingskaart *M. hippocastani*, 17 hokken.

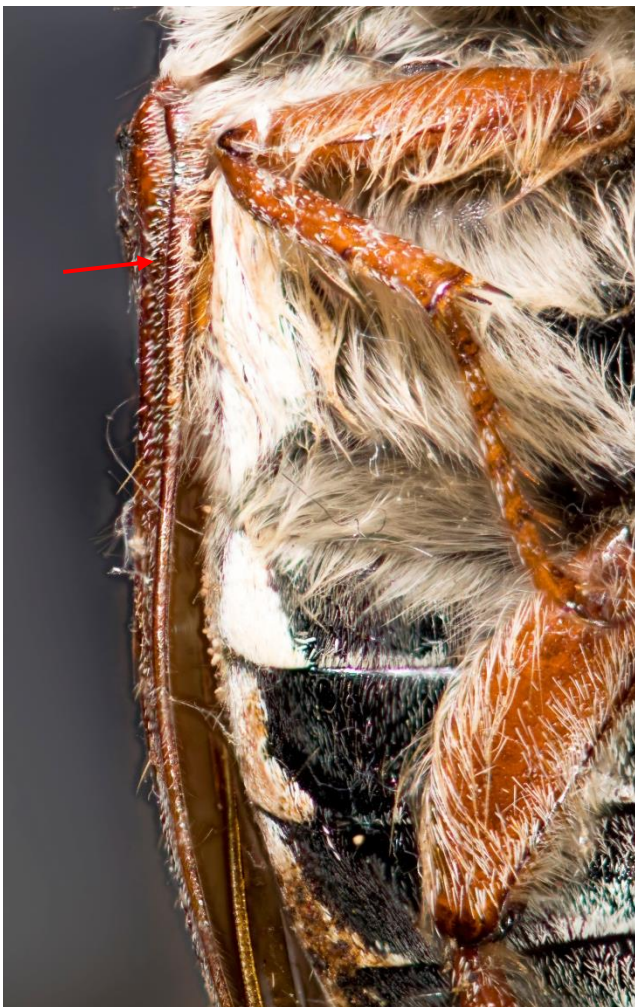
patronen. Vooralsnog ga ik er dus vanuit dat voor Nederland de kleur van de epipleuren een betrouwbaar kenmerk is.

Opvallend in de verspreiding van *M. hippocastani* is de scheiding in twee populaties: één langs een deel van de kust en de ander van Groesbeek tot Roermond. Ook in het Verenigd Koninkrijk is de verspreiding van *M. hippocastani* zeer lokaal en beperkt tot Schotland en Noord-Engeland.

Proeftabel voor Nederland

De antennen van het mannetje hebben een brede, waaivormige 7-delige knots; de vrouwtjes een kleinere 6-delige knots.

- 1a. Epipleuren over de hele lengte bruin (figuur 3a). Halsschild meestal zwart (figuur 4a). Pygidium meestal als in fig. 5a (mannetje en vrouwtje). Mannelijk genitaal als in fig. 7a. *M. melolontha*
- 1b. Epipleuren tenminste aan de voorkant zwart (figuur 3b). Halsschild meestal kastanjebruin (figuur 4b). Pygidium meestal als in fig. 5b (mannetje) of fig. 5c (vrouwtje). Mannelijk genitaal als in fig. 7b. *M. hippocastani*

Figuur 3a. Epipleurenkleur *M. melolontha*

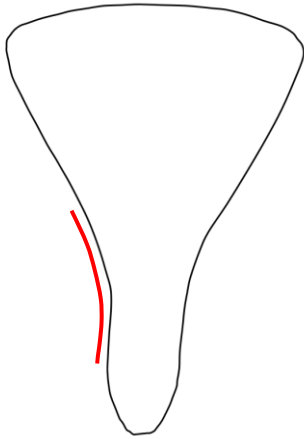
Figuur 3b. Epipleurenkleur *M. hippocastani*

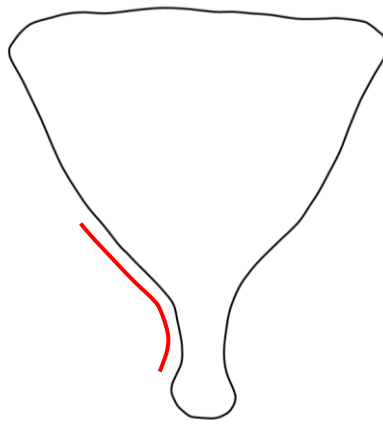
Figuur 4a. Halsschildkleur *M. melolontha*

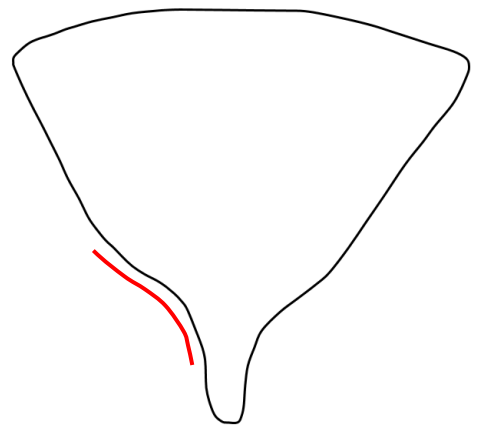
Figuur 4b. Halsschildkleur *M. hippocastani*

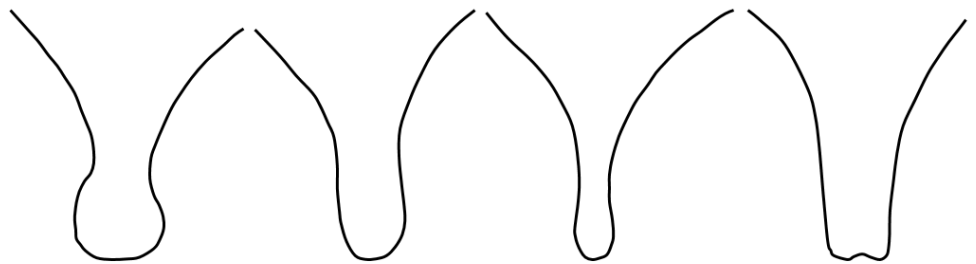
Figuur 5a. Pygidium *M. melolontha*

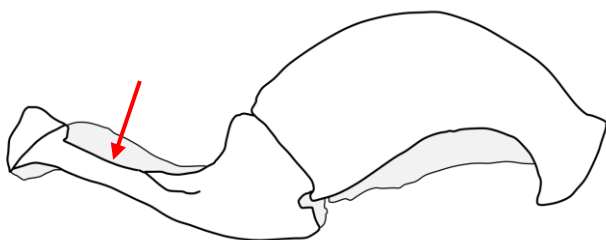
Figuur 5b. Pygidium *M. hippocastani* ♂

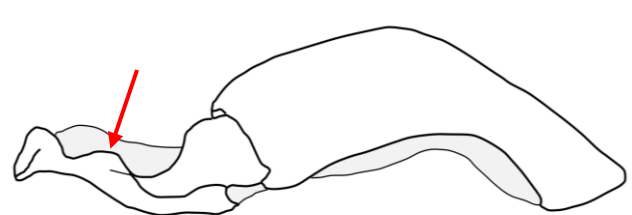
Figuur 5c. Pygidium *M. hippocastani* ♀

Figuur 6. Pygidium, variatie bij *M. hippocastani*, links de typische vorm

Figuur 7a. Genitaal ♂ *M. melolontha*

Figuur 7b. Genitaal ♂ *M. hippocastani*

Nederlandse namen

In het Nederlands soortenregister wordt *M. hippocastani* zandmeikever genoemd, op waarneming.nl heet het de bosmeikever. De naam Hollandse meikever heeft niet alleen prioriteit (RITZEMA BOS, 1882) maar is ook meer passend. Ik pleit er dan ook voor om in het vervolg de naam **Hollandse meikever** te gebruiken.

Gevraagd

Commentaar op de proeftabel is zeer welkom evenals nieuwe waarnemingen van *M. hippocastani* uit het binnenland en nieuwe waarnemingen van *M. melolontha* uit Zeeland, Zuid- en Noord-Holland, Flevoland en de Waddeneilanden.

Literatuur

Niet alle historische literatuur is opgenomen

- BARAUD, J., 1992. Coléoptères Scarabaeoidea d'Europe. – Faune de France 78: 1-856.
- ESCHERICH, K., 1923. Scarabaeidae. In: Die Forstinsekten Mitteleuropas. Vol. 2: 54-114. – Paul Parey, Berlin.
- EVERTS, E., 1903. Coleoptera Neerlandica, De schildvleugelige insecten van Nederland en het aangrenzend gebied. Deel 2. – Nijhoff, 's-Gravenhage.
- EVERTS, E., 1922. Coleoptera Neerlandica, De schildvleugelige insecten van Nederland en het aangrenzend gebied. Deel 3. – Nijhoff, 's-Gravenhage.
- GIANNOULIS, T., DUTRILLAUX, A.-M., MAMURIS, Z., MONTREUIL, O., STAMATIS, C., & DUTRILLAUX, B., 2011. Evolution of European Cockchafers (Melolonthinae: Scarabaeidae: Coleoptera): a morphological, molecular and chromosomal study of intra- and inter-specific variations. – Bulletin of Entomological Research 101: 345–352.
- HANSEN, V., 1925. Torbister. – Danmarks fauna, illustrerede håndbøger over den danske dyreverden 29: 1-179.
- JANSSENS, A., 1960. Insectes: Coléoptères Lamellicornes. – Patrimoine de l'Institut royal des Science naturelles de Belgique, Bruxelles.
- KRELL, F.-T., 2004. Bestimmung von Larven und Imagines der mitteleuropäischen *Melolontha*-Arten (Coleoptera: Scarabaeoidea). – Laimburg Journal 1: 211-219.
- LANDIN, B. O., 1957. 9. Skalbaggar, Coleoptera, bladhorningar, Lamellicornia, fam. Scarabaeidae. – Svensk insektfauna 46: 1-155.
- NIKLAS, O. F., 1970. Die Variabilität einiger Artmerkmale von *Melolontha melolontha* (Linnaeus) und *M. hippocastani* (Fabricius) (Coleoptera: Lamellicornia: Melolonthinae). – Nachrichtenblatt des Deutschen Pflanzenschutzdienstes 22: 182-189.
- RITZEMA BOS, J. 1882. Landbouwdierkunde. Nuttige en schadelijke dieren van Nederland. Deel 2. – Wolters, Groningen.
- RÖBNER, E., 2012. Die Hirschkäfer und Blatthornkäfer Ostdeutschlands (Coleoptera: Scarabaeoidea). – Verein der Freunde und Förderer des Naturkundemuseums Erfurt, Erfurt.
- SNELLEN VAN VOLLENHOVEN, S. C. 1850. [*Melolontha hippocastani* in de omstreken van Heemstede en Bennebroek]. In: Zesde algemeene vergadering , gehouden te Arnhem, op den 20sten Julij 1850. Algemeene Konst- en Letterbode voor het jaar 1850. In 1854 opnieuw gepubliceerd als – Handelingen der Nederlandsche Entomologische Vereeniging 1(1): 25.
- WIEL, P. v. D., 1954. Welke kever is dat? 1^e druk. – Thieme, Zutphen.

Platform Publicaties

In deze rubriek vind je vragen en oproepen van leden, die een publicatie aan het schrijven zijn of aan het voorbereiden zijn. Neem contact op als je een bijdrage denkt te kunnen leveren. Of stuur zelf een (korte!) bijdrage voor een oproep voor de volgende *Everts* Info naar Barend van Maanen.

“Waiting for Godot” – *Sphaeridium substriatum* (Hydrophilidae)

Arno van Berge Henegouwen

Jaren terug zag ik in de collectie van het Natural History Museum in Londen een exemplaar van de naar het oosten en zuiden van Europa wijd verbreide soort *Sphaeridium substriatum* (Hydrophilidae). De kever was verzameld op Jersey, een van de Kanaal-eilanden dicht bij de Franse kust. Op grond hiervan zou je de soort tot de Britse fauna kunnen rekenen. Later vond ik in het Royal Scottish Museum in Edinburg nog een paar exemplaren in een collectie zonder vindplaats-etiketten. Ik besteedde er geen aandacht meer aan totdat Garth Foster deze exemplaren onlangs onder ogen kreeg tijdens het werk aan de Britse Waterkeveratlas. Hij ging de gangen van de verzamelaar Joseph Chappell na die leefde in de omgeving van Manchester. Deze verzamelaar verzamelde zelf en ruilde, zoals

Sphaeridium substriatum mannetje (uit: Van Berge Henegouwen & Foster, 2019)

veel verzamelaars, in binnen- en buitenland. In de meeste Britse musea zijn collecties aanwezig zonder vindplaatsetiketten. En ze kochten nogal eens materiaal van handelaren. Het ging er in die tijd om zoveel mogelijk soorten in de collectie te hebben. De herkomst was minder belangrijk. Of *Sphaeridium substriatum* een goede Britse soort is blijft voorlopig onduidelijk. Met het schrijven van een rijkelijk geïllustreerde tabel voor de Britse en Ierse soorten hopen de auteurs antwoord te krijgen. Nu is het zo, dat *Sphaeridium substriatum* ook niet uit ons land en België bekend is. Maar wel uit Frankrijk, Duitsland en Denemarken. Zolang ik naar het genus kijk, bleef het wachten op de eerste waarneming uit ons land. Zoals het er nu naar uitziet is het een Wachten op Godot geworden. Ik noem zulke soorten die je verwacht, maar nooit langs ziet komen Godotsoorten naar het bekende toneelstuk van Samuel Beckett.

Ondanks dat is hier toch een oproep. Wie zijn verzameling *Sphaeridium* eens wil laten doorzoeken kan bij mij terecht. En als je het zelf wilt doen, dan moet het met de rijkelijk geïllustreerde tabel in de *Coleopterist* niet al te moeilijk zijn. Ik houd me aanbevolen voor de resultaten die ik dan mee wil nemen in de revisie van de palaearctische soorten.

Wie het artikel van Foster en mij wil hebben kan het downloaden bij ResearchGate of mij een mailtje sturen.

BERGE HENEGOUWEN, A. VAN & G.N. FOSTER, 2019. A new illustrated key to the British species of *Sphaeridium*, with the possibility of *S. substriatum* Faldermann, 1839 as a British species (Hydrophilidae: Sphaeridiinae). – *The Coleopterist* 28(1): 1-12.

***Anidorus sanguinolentus* (Aderidae)**

Willy Troukens

Naar aanleiding van twee vangsten dit voorjaar in België van *Anidorus sanguinolentus* (Kiesenwetter, 1861)(Col. Aderidae) zou ik willen weten of iemand dit zuidelijk snoerhalskevertje al ooit gevangen heeft in Nederland. De twee Belgische exemplaren (mannetje en wijfje) werden verzameld op 55 km van elkaar (omgeving Brussel en omgeving Charleroi). Een artikeltje hierover is in voorbereiding. Graag een kleine reactie.

***Anthonomus undulatus* en *Bradybatus kellneri* (Curculionidae)**

Cor Vendrig

Wie weet meer over de soorten *Anthonomus undulatus* en *Bradybatus kellneri* of heeft belangstelling om nader onderzoek te doen of mee te helpen een eventuele publicatie voor te bereiden? Meer info: Everts Info 122.

***Atheta subterranea* (Staphylinidae)**

Bas Drost

Wie kent of heeft Nederlands materiaal van de kortschildkever *Atheta subterranea*? Meer info: Everts Info 121.

Melolontha melolontha ♂. Maar zijn meikevers wel zo gemakkelijk te determineren? Lees meer op pagina 5 in de rubriek dubbelgangers. Foto: Barend van Maanen

